

РЕЦЕНЗИЯ

По конкурса за заемане на академична длъжност

„доцент”

по криминология в Центъра за юридически науки

на Бургаския свободен университет

от Боян Рангелов Станков,

доктор на юридическите науки,

професор във Варненския свободен университет

1. По обявения на основание на чл.58, ал.1 от Правилника за развитието на академичния състав в Бургаския свободен университет конкурс за *редовен доцент* по чл.67, ал.1, т.1 КТ по 05.05.20 Криминология (ДВ, бр.58 от 29.07.2011) се явява единствен кандидат д-р Светла Маргаритова Маргаритова-Вучкова.

Кандидатът е приложил списък с 51 публикации, от които 40 в областта на криминологията, 3 рецензии за книги в областта на криминологията и 8 публикации извън сферата на криминологията, но свързани с правата на човека.

За рецензиране са представени 11 научни публикации, в т.ч. хабилитационен труд. От представените за рецензиране публикации № 4, 5, 7 и 9 са в съавторство, без декларации, с които да се определят частите, разработени от кандидата.

От посочените в списъка публикации предлагам за рецензиране 1, 2, 3, 6, 10 и 11.

2. Д-р Светла Маргаритова-Вучкова е завършила езикова гимназия с преподаване на руски език в гр. Бургас и специалност „Право” в СУ „Св. Климент Охридски”. През 1981 г. защитава като редовен аспирант по

криминология в Ленинградския (Санкт-Петербург) държавен университет докторат по проблемите на превенцията на престъпността.

От м. декември с.г е на работа в Съвета за криминологически изследвания при Главната прокуратура. През юли 1995 г. преминава на работа в Министерството на правосъдието, а след това в е главен юрисконсулт на „Главболгарстрой” АД София. Работила е в Комисията по правата на човека и вероизповеданията в Народното събрание.

От учебната 2007/2008 тя е хоноруван преподавател по дисциплината „Организация на превенцията на престъпността” във Варненския свободен университет. Година по-късно д-р Светла Маргаритова-Вучкова е хон. асистент в Центъра по юридически науки на Бургаския свободен университет, където чете пълен курс лекции по Криминология и юридическо мислене.

3. Д-р Светла Маргаритова-Вучкова има определено присъствие в българската криминологична наука. Хабилизационният труд *„Възпитателни мерки за малолетни и непълнолетни правонарушители”* (в обем от 238 стр.) е сериозно изследване на един безспорно актуален от теоретично и практическо значение проблем.

Възпитателните мерки по Закона за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните са тема на изследване и научни дискусии от самото начало на законодателната им регламентация. Интерес към тях проявяват специалисти от различни области на науката, както и специалисти от практиката. От приемането на Закона за борба против детската престъпност от 1958 г., Закона за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните от 1961 г. до най-значителните законодателни изменения от 2004 г., системата от възпитателни мерки е централен въпрос на социалната и наказателната политика на съвременна България.

Д-р Светла Маргаритова-Вучкова показва много добро познаване на проблематиката от първите години до днес, без да се влияе от становищата на най-известните имена в българската наука. С научна добросъвестност тя засвидетелства уважение към чуждите тези и изгражда свои, с отчитане на съвременните тенденции в световната политика по отношение на ненавършилите пълнолетие лица.

Монографията е разделена на 6 глави и Заключение в обем от 10 стр. Изследването е посветено на: „Понятие и характер на възпитателните мерки и реда за налагането им” (Гл.1); „Производството за налагане на възпитателните мерки от местните комисии” (Гл.2); „Производството по разглеждане на възпитателното дело пред районния съд” (Гл.3); „Обжалване на решението на съда” (Гл.4); „Несполучливите законодателни решения признати в Закона” (Гл.5); „Не/съответствието на процедурата по настаняване в институции с Европейската конвенция за правата на човека” (Гл.6).

Подходът е подчертано аналитичен. Представени са тези, които могат да бъдат обсъждани допълнително във връзка с предлаганата реформа в областта на наказателното правосъдието по отношение на непълнолетните, държавната политика по отношение на ненавършилите 14-годишна възраст правонарушители с отчитане на общата социална политика за закрила на децата.

Може да бъдат обособени няколко основни проблема, които имат подчертано приносен характер в криминологията и по-конкретно – в т.нар. „юношеска криминология”.

Първо, монографията е написана върху емпиричен материал от конкретно изследване: а) изследване на документацията на настанените през периода юли-август 2009 г. лица в Социално-педагогическия интернат в с. Лик (51 лица) и във Възпитателното училище-интернат в с. Ракитово (90 лица); б) докладите по чл.16, ал.4, т.2 ЗБППМН и съдебните решения за настаняване на 141 малолетни и непълнолетни в

СПИ и ВЧИ; в) действащите правителствени документи относно закрилата на децата, както и документите по осъществяване на социалната и превантивната политика по отношение на малолетните и непълнолетните правонарушители.

От особено значение е обстоятелството, че анализът е извършен върху надежден емпиричен материал. Това е позволило на д-р Светла Маргаритова да изследва многостранните аспекти на отклоняващото се поведение на децата на възраст от 8 до 18 години, както и реакцията на държавните институции на това отклонение. Похвално е, че след много години на неизвършване на емпирични изследвания по проблемите на престъпността и противообществените прояви, най-сетне е извършено такова изследване и то при пълно спазване на закономерностите на социалните изследвания. В това отношение д-р Светла Маргаритова-Вучкова е изявила качествата си на утвърден криминолог-изследовател.

Второ, в монографията анализът е неизменно подчинен на международните стандарти за справедлив процес с акцент върху Европейската конвенция за правата на човека и Международните стандартни правила на ООН за осъществяване на наказателно правосъдие по отношение на непълнолетни (Пекински правила, 1985 г.).

Трето, разширява се полето на изследване на характера на възпитателните мерки, търсят се приликите и отликите на тези мерки с принудителните административни мерки и медицинските мерки. Поставят се проблеми, които могат да имат многозначно решение. Така стои въпросът и с тезата за кодификационния подход в материята посредством „единен нормативен акт” и „единна процедура за определяне на най-подходящата...мярка”.

Четвърто, изследването на съответствието и несъответствието на процедурата по настаняване в институции с Европейската конвенция за правата на човека е позволило да се излезе извън националната рамка и да се ревизира практиката, която може да доведе до нежелани процеси.

Д-р Светла Маргаритова-Вучкова очевидно много добре познава практиката на Европейския съд по правата на човека и нейното проучване има подчертано практическо значение.

Пето, анализът е позволил да се направят много предложения de lege ferenda във връзка с усъвършенстването на законодателството по отношение на малолетните и непълнолетните правонарушители.

Шесто, монографичното изследване има безспорно значение за по-нататъшното развитие на превантивната политика в страната – обща и в частност по отношение на децата.

4. Студията *„Подходи и модели за работа с безнадзорни деца”* /резултати от емпирично изследване/, издадена на от Съвета за криминологически изследвания през 1995 г. е първото проучване на неблагоприятните процеси в страната след 1989 г. които доведоха до ускорено криминализиране и виктимизиране на децата. То е проведено самостоятелно от д-р Светла Маргаритова-Вучкова и в студията са анализирани причините за появата на армията „деца в риск”. Резултатите от изследването са използвани при разработване на Националната стратегия за противодействие на престъпността от 1998 г.

Студията *„Проблемът за женската престъпност в българската криминологическа литература”*, публикувана в сборника *„Криминологически проблеми”* през 1989 г. (Изд. на съвета за криминологически изследвания) е сполучлив опит за свързване на изследванията от по-далечното минало и станали неизвестни за криминолозите и интензивното проучване на престъпността на жените в годините след 1989 г. Авторът използва аналитичния подход, търсейки причините на престъпността на жените.

На д-р Светла Маргаритова принадлежи първото изследване на порнографията в периода на интензивното утвърждаване на социалните патологии в страната и превръщането им в явления с характер.

Изследването е емпирично в рамките на пазара в София. Проследява се тенденцията на изменение на характера на порнографските издания от soft към hard в отсъствието на институционален контрол.

5. По представените за рецензиране научни публикации могат да се направят и критични бележки. Д-р Светла Маргаритова би трябвало да изясни тезата си за характера на възпитателните мерки и предложението за въвеждане на „единна процедура“ за разглеждане на противообществените прояви на малолетните и непълнолетните. Нейните тежнения са към процедурата по Административно-процесуалния кодекс, предвид субсидиарното приложение на нормите на ЗАНН. Не се отчита, че административните наказания се налагат за извършени административни нарушения, принудителните медицински мерки се определят по отношение на лица, извършили общественоопасни деяния в състояние на невменяемост или изпаднали в такова състояние преди постановяване на присъдата или през време на изтърпяване на наказанието, възпитателните мерки се налагат на непълнолетни, извършили прояви, съдържащи признаци на престъпления, но признати за наказателно неотговорни *ex lege*. Извън „престъплението“ са другите форми на противообществени прояви. Юридическият факт е различен по своя характер.

При написване на книгата е трябвало да се отчете изменението на НК от 2010 г. – разширяване полето на освобождаване на непълнолетни по реда на чл.78а, ал.6 НК (нов). Прилагането на процесуалните правила от Глава 28 НПК на практика разби представата за „справедлив процес“ за непълнолетните.

Евентуалната реформа в наказателното правосъдие задължително трябва да премине през период на апробиране.

Допуснато е вътрешно противоречие между емпиричен материал и изводи. Д-р Светла Маргаритова прави някои прибързани изводи и

предложения de lege ferenda. Неправилно е от едно изследване, което не е изчерпателно и репрезентативно, както и от непроверени статически данни (стр. 203) на МОМН да се прави предложение за повишаване на долната възрастова граница от 8 на 10 години във връзка с налагане на възпитателни мерки.

В таблица №3 (230 и сл.) е посочено, че към юли 2009 г. от настанените във ВУИ-Ракитово 83 малолетни и непълнолетни, 9 са извършили проявите преди да навършат 10-годишна възраст. Единият от тях – 9-годишен, е извършил кражба и убийство.

Подходът към отговорността на малолетните трябва да бъде много прецизен. Неслучайно измененията на ЗБППМН от 2004 г. пораждаат много несъгласия с действащата правна регламентация.

С оглед на европейската правна интеграция изследването е съобразено с Европейската конвенция за правата на човека и недостатъчно е търсена връзката с Международните стандартни правила на ООН.

Анализът на д-р Светла Маргаритова щеше да бъде по-пълен, ако методиката на изследването включваше и други източници на информация и особено на интервю (face to face) с правонарушителите. Трябва да се признае, че това би било непосилна работа само за един човек.

Критичните бележки не намаляват достойнствата на реабилитационния труд.

6. Личните ми впечатления от д-р Светла Маргаритова са най-благоприятни. От съвместната ни работа, включително и като неин административен ръководител в Съвета за криминологически изследвания, имам изградено мнение за нея като за ерудиран и организиран научен работник. Това се потвърждава и наблюдението му върху преподавателската ѝ работа във ВСУ „Черноризец Храбър”, от

колегиалните отношения с преподавателите и уважението, с което се ползва сред студентите.

За съжаление научното развитие на д-р Светла Маргаритова беше затруднено през годините след напускане на Съвета за криминологически изследвания, поради причини, които стоят извън нея. Иначе тя отдавна трябваше да бъде хабилитиран преподавател.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: Монографията „Възпитателни мерки за малолетни е непълнолетни правонарушители”, както и останалите представени за рецензиране научни публикации, заслужават да бъдат оценени високо. С тях се обогатяват съществуващи знания в областта на криминологията и се формират хипотези, които подлежат на изясняване, дискутиране и развитие на криминологичното познание.

Монографичното изследване има подчертано значение за усъвършенстване на законодателството по отношение на малолетните и непълнолетните правонарушители.

С оглед на изложеното, намирам че д-р Светла Маргаритова Маргаритова-Вучкова отговаря на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Р.България за заемане на академичната длъжност „доцент” по 05.05.20 Криминология.

Рецензент:

проф.д.ю.н. Боян Станков